

Bevezetés

Jugoszlávia politikai indíttatású szétesésének árát az egyik legsúlyosabban Bosznia-Hercegovina fizette meg: a tragikus belső háborúnak a NATO katonai intervenciója vetett véget.² Így az újonnan függetlenné vált állam szuverenitását³ a nemzetközi közösség teremtette meg alkotmányos szinten.⁴ Ennek lenyomataként az ország alkotmányát megtestesítő, 1995-ben elfogadott Daytoni Megállapodás IV. melléklete II. cikkének 2. pontjában rögzíti az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) és Kiegészítő Jegyzőkönyveinek „közvetlen alkalmazását”, valamint az „elsőbbségüket” minden egyéb jogszabállyal szemben.⁵ Az Európa Tanács (a továbbiakban: ET) keretében 1950-ben elfogadott EJEE-hez történő csatlakozás⁶ révén a tagállamok vállalják az abban nevesített emberi jogok és alapvető szabadságok megóvását.⁷ Az EJEE rendelkezéseinek tiszteletben tartását az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) állampolgári panaszok és állami kérelmek elbírálása útján ellenőrzi: a tagállamok által kötelezően végrehajtandó ítéleteket hoz, így szupranacionálisnak tekinthető.⁸

A szupranacionalitás nemzetek felettséget jelent, ami nemzetközi szervezet-tagállam viszonylatban előbbi számára lehetővé teszi azt, hogy „tagállamait azok akarata ellenére is meghatározott cselekvésre kötelezheti”.⁹ Az ebből következő szuverenitástranszfer¹⁰ mindenekelőtt az Európai Unió (a továbbiakban: EU) sajátossága. Ezzel szemben az EJEE-joganyag mindmáig megmaradt multilaterális nemzetközi szerződésnek.¹¹ Mindezek alapján a Bosznia-Hercegovina alkotmányában megtalálható, lényegében az EJEE javára történő szuverenitástranszfert megvalósító rendelkezés (EJEE klauzula) az ország posztkonfliktusos alkotmányozási folyama-

---

1 Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-2-SZTE-8 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

2 <https://mult-kor.hu/a-nato-beavatkozasa-hozta-el-a-delszlav-haboru-veget-20150830> (Letöltés: 2021. 10. 20.)

3 A szuverenitás az adott államot megillető önrendelkezést jelenti. TRIBL 2020, 15.

4 DICOSOLA 2016, 98.

5 DAYTONI MEGÁLLAPODÁS 1995.

6 Bosznia-Hercegovina 2002. április 24-én csatlakozott az Európa Tanácshoz, valamint ratifikálta az EJEE-t és valamennyi Kiegészítő Jegyzőkönyvét. ADEMOVIĆ – MARKO – MARKOVIĆ 2012, 15.

7 EJEE PREAMBULUM

8 DICOSOLA 2016, 104–105; <https://strasbourg.mfa.gov.hu/hun/page/ejeb> (Letöltés: 2021. 10. 19.)

9 DEZSŐ – VINCZE 2014.

10 A szuverenitástranszfer állami döntési jogosultságok szupranacionális szintre történő átruházását foglalja magában (TRIBL 2020, 71).

11 Az EU-t a 2009-es Lisszaboni szerződés az EJEE-hez való csatlakozásra kötelezi, aminek megvalósulása alapvető változást jelentene. E kérdés boncolása messze meghaladná jelen írás kereteit. Lásd: UITZ 2016, 174.; <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/human-rights/> (Letöltés: 2021. 10. 19.)

tának ismerete nélkül nehezen lenne értelmezhető.

Kutatásomban ezen problémakör feloldásának céljából a szuverenitás–alkotmányos identitás területével kapcsolatos jogtudományi viták eredményeiből kiindulva¹² felvázolom a történeti előzményeket, majd Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának releváns ítélezési gyakorlatát elemzem, amelyet a Magyar Alkotmánybíróság 23/2015. (VII. 7.) határozatának megállapításaival állítok párhuzamba. Az általam vizsgált kérdéseknek különös aktualitást kölcsönöz, hogy az EJEB elmúlt bő egy évtizedben meghozott három kiemelkedő jelentőségű – Bosznia-Hercegovinát elmarasztaló – ítéletének végrehajtása nem történt meg.¹³

Történeti áttekintés

Bosznia-Hercegovina történeti régióként a kora-újkortól egészen a függetlenségének 1992-ben történő kimondásáig mindenkor egy adott államalakulat (Oszmán Birodalom, Osztrák-Magyar Monarchia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, végül Jugoszlávia) része volt.¹⁴ A terület sajátos vallási-civilizációs berendezkedése magában foglalja a török-izlám, a bizánci és ósláv, a nyugati-keresztény és a szefárd-zsidó tradíciókat.

E kulturális sokszínűség évszázadokon keresztül az egymás mellett élő népek békés koegzisztenciájában nyilvánult meg.¹⁵ Az 1991-es jugoszláv népszámlálás alapján Bosznia-Hercegovinában lakosságának 43,7%-a muzulmánként („bosnyák”), 31,3%-a szerbnek; 17,3%-a horvátnak, 2%-a jugoszlávnak vallotta magát, míg 5,5%-a nem nyilatkozott a felsorolt népekhez tartozásáról. („egyéb”).¹⁶ A Jugoszlávia szétesését okozó nemzeti törekvések a többnemzetiségű Bosznia-Hercegovinában az ország függetlenné válásával az etnikumok közötti háborúhoz vezettek.¹⁷

A Daytoni megállapodás

A háborút a nemzetközi közösség erőfeszítései nyomán 1995-ben elfogadott Daytoni megállapodás zárta le.¹⁸ A megállapodás mintegy oktrojált alkotmányként a három államalkotó nemzet (bosnyák, szerb, horvát) elvéből kiindulva, a nemzetköziség jegyében határozta meg Bosznia-Hercegovina államszervezeti struktúráit.¹⁹ A formailag unitárius államot két etnikai alapú, területileg elhatárolt entitásra osztotta, amelyek a bosnyák-horvát Bosznia-hercegovinai Föderáció és a Boszniai Szerb

---

12 DRINÓCZI 2020; TRIBL 2020; ORBÁN 2019.

13 Ezek a 2009-es Sejdic-Finci-ügyben, a 2014-es Zornic-ügyben és a 2016-os Pilav-ügyben hozott ítélet (SZAKÁLY 2021, 146).

14 WOELK 2016, 25.

15 LOVREVOVIĆ 1995, 88.

16 WOELK 2016, 25.

17 SZABÓ 2016, 44.

18 MONTANARI 2019, 708.

19 SZABÓ 2016, 44.; KULENOVIĆ – HASIĆ 2016, 63.

Köztársaság.²⁰ A két entitás saját kormánnyal, törvényhozással, sőt alkotmánnyal és alkotmánybírósággal is rendelkezik. Ezek vizsgálata szétfeszítené jelen kutatásom kereteit.

Bosznia-Hercegovina államfői funkcióit a kollektív államelnökség gyakorolja, amelynek három tagját az államalkotó népek közvetlenül választják. A választáson jelöltként indulni szándékozó választópolgároknak az alkotmány és a választási törvény előírása nyomán nyilatkozniuk kell az adott államalkotó néphez való tartozásukról, továbbá arról, hogy rendelkeznek az adott entitásban található lakóhellyel.²¹ Így a szerb tagot a Boszniai Szerb Köztársaságban, míg a bosnyák és a horvát tagot a Föderációban élő polgárok választják meg. A végrehajtó hatalmat az államelnökség által kinevezett (és a törvényhozás által jóváhagyott) ügyvezető miniszterelnök vezette Miniszterek Tanácsa gyakorolja, ám feladat- és hatásköre szűkre szabott.²²

Az ország törvényhozása állami szinten kétkamarás rendszerű. Ebben az alsóház szerepét a közvetlenül megválasztott 42 tagú Képviselők Háza, míg a felsőház szerepét a 15 tagú Népek Háza tölti be. A Népek Házának képviselőit a Föderáció és a Boszniai Szerb Köztársaság parlamentjei választják, az indulni szándékozóknak az államelnöki kandidátussal megegyezően nyilatkozniuk kell az adott államalkotó néphez való tartozásukról, valamint lakóhellyel kell rendelkezniük.²³ Az összességében megszerezhető mandátumszám a bosnyák-horvát és a szerb entitás között 2/3-1/3 arányban oszlik meg. Ezen „etnikai mérnökösödés” célja, hogy a törvényhozás az államalkotó nemzetek érdekei mentén működjön.²⁴ Ezt szolgálja az etnikai vétó intézménye, ami alapján a három államalkotó nemzet képviselői „létfonosságú nemzeti érdek” sérelmére történő hivatkozással a felsőházban vétót emelhetnek bármely törvény ellen.²⁵

A Daytoni megállapodás végrehajtását ugyanakkor a nemzetközi közösség békeépítő céllal létrehozott helyi intézményrendszere biztosítja. Ennek megfelelően a megállapodás civil aspektusainak teljesüléséért a nemzetközi közösség Főképviseelője felel, aki egyedül az 55 államot és nemzetközi szervezetet magában foglaló Békevégrehajtó Tanácsnak tartozik felelősséggel. A Főképviseelő eredendően koordinációs jellegű hatáskörét 1997-ben a Tanács jelentősen kibővítette. Ezáltal a parlamentet felülírva törvények meghozatala és módosítása, valamint helyi politikai tisztségviselők eltávolítása is a feladatkörébe került.²⁶ Ezekre az évek során számos alkalommal sor került, demokratikus legitimitás nélkül.²⁷

A nemzetközi vonatkozások (az etnikai alapúak mellett) még Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának (a továbbiakban: bosnyák AB) összetételében is

---

20 CAPLAN 2004, 55.

21 ALKOTMÁNY; Választási törvény

22 WOELK 2016, 29–30.

23 ADEMÓVIĆ – MARKO – MMARKOVIĆ 2012, 63.; KULENOVIĆ – HASIĆ 2016 67–69.

24 SZABÓ 2016, 136.

25 HORVÁTH 2019, 76.

26 CAPLAN 2004, 54–55.; SZABÓ 2016, 46.

27 WOELK 2016, 40.

megjelennek. A kilenc alkotmánybíró közül hármat az EJEB elnöke nevez ki (nemzetközi bírák), míg négy bírót a Föderáció, kettőt pedig Boszniai Szerb Köztársaság törvényhozása választ meg. Hatáskörei közül az utólagos normakontroll mellett kiemelendő az etnikai vétő sürgősségi eljárás keretében való felülvizsgálata. Eljárása során az alkotmánybíróság az alkotmány (Daytoni Megállapodás IV. melléklet) mellett az EJEE-t is alkalmazza az alkotmány II. cikkének 2. pontjában szereplő felhatalmazás alapján.²⁸

A Daytoni Megállapodás kulcsa alkotmányjogi szemszögből tehát az állam-szervezet etnikai alapon történő kialakítása (hatalommegosztás), valamint a nemzetközi és nemzeti (bosznia-hercegovinai) jogrendszer közti közvetlen kapcsolat létesítése (lásd: EJEE-klauzula),²⁹ amellyel a továbbiakban kimerítően foglalkozok. Feltűnően hiányzik azonban a „nemzet” definiálása (a három államalkotó nemzet nevesítésén túl), az „identitás” (akár nemzeti vagy kisebbségi) védelmének követelménye, végül magának a „szuverenitás” forrásának meghatározása is.³⁰ A korábbiakból kiindulva ugyanakkor megállapítható, hogy Bosznia-Hercegovina sajátos szuverenitása egyrészt nemzetközi, másrészt etnikai elemekből tevődik össze. Tekintve, hogy a bosnyákok, szerbek és horvátok közös államának léte utóbbi két etnikum immár közel három évtizede deklarált célkitűzéseivel ellentétes,³¹ rendkívül fontosak Dayton nemzetközi vonatkozásai.

Az EJEE-klauzula Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának ítélkezési gyakorlatában

Az EJEE bosznia-hercegovinai jogrendszerben betöltött funkciójának kérdése kapcsán az Alkotmánybíróság először két 2006-os határozatában foglalt állást, Sulejman Tihic akkori államelnökségi tag kezdeményezése nyomán. Az első ügy tárgyát azok a – fentebb ismertetett – rendelkezések képezik, amelyek értelmében az államelnökségi és felsőházi tagjelölteknek a választás előtt nyilatkozniuk kell az adott államalkotó néphez való tartozásukról.³² A kezdeményező álláspontja szerint ezen alkotmányos rendelkezések ellentétesek az EJEE megkülönböztetés tilalmát rögzítő 14. cikkével és 12. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkével, illetve az EJEE szabad választásokhoz való jogot biztosító 1. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 3. cikkével. Határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kérelem elbírálása keretében a hivatkozott alkotmányos előírások EJEE-nek való megfeleléséről kellett volna döntenie. Ez viszont nem tartozik a hatáskörébe, így a kérelem befogadását megtagadta. Az ítélet kiemeli, hogy az „EJEE-ben foglalt jogok nem állhatnak Bosznia-Hercegovina alkotmánya felett”, mivel az EJEE az alkotmány révén lépett hatályba, az Alkotmánybíróság pedig végsősoron az alkotmány „támogatására” kö-

---

28 SZABÓ 2016, 75.

29 MONTANARI 2019, 709.

30 SZAKÁLY 2021, 155–157.

31 DICOSOLA 2016, 98.; WOELK 2016, 27.

32 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2006(a)

teles.³³

A másik, U 13/05 számú ügyben³⁴ – ezúttal a választási törvény kapcsán – az alkotmánybíróság többségi döntése hasonló következtetésre jut: a kérelemben kifogásolt törvényi előírások vizsgálata az azok alapjául szolgáló alkotmányos rendelkezések és az EJEE antidiszkriminációs rendelkezései közötti összhang elemzését jelentette volna.³⁵ Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint ugyanis a választási törvény formálisan nem képezi az alkotmány részét, viszont a jogforrási hierarchiában betöltött rangja az alkotmány rendelkezéseire mérhető. Ennélfogva a taláros testület a kérelem befogadását a nemzeti és a nemzetközi jog között esetlegesen felmerülő ellentétek vizsgálatára irányuló hatáskörének hiányában elutasította.³⁶

A kérelmek befogadásának elutasításával az Alkotmánybíróság elkerülte az egyéni jogok és az állam alkotmányos berendezkedésének stabilitását biztosítani hivatott garanciák közötti kényes egyensúlyról való döntést, amivel rövid távon megmentette az intézményrendszert.³⁷ Ugyanakkor a helyzet visszasságát mutatja, hogy állampolgári panaszok nyomán az EJEB később szintén vizsgálta (immár érdemben) a felvetett kérdéseket.³⁸ Továbbá az Alkotmánybíróság második ügyben hozott többségi döntéséhez fűzött különvéleményében az egyik nemzetközi bíró mellett érvelt, hogy a kérelmet az alkotmánybíróságnak be kellett volna fogadnia, illetve álláspontja szerint a kérelem részben megalapozott voltát lett volna szükséges megállapítani, mivel a választási törvényben előírt területi és etnikai kritériumok ellentétesek az EJEE 12. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkében foglaltakkal.³⁹

Az Alkotmánybíróság később 2015-ben hozott az EJEE-klausulával kapcsolatos (szintén választójogi tárgyú) döntést,⁴⁰ amelyben kimondta, hogy a választási törvény megtámadott, két entitásra vonatkozó rendelkezései diszkriminációt valószínűsítanak meg az alkotmány II. cikkének 4. pontja és az EJEE 12. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikke alapján. Így arra megállapításra jutott, miszerint a konkrét ügyben nem kellett az alkotmány és az EJEE összhangját vizsgálnia.⁴¹

A magyar Alkotmánybíróság 23/2015. (VII. 7.) határozata

Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának esetjogát érdemes összevetni a magyar Alkotmánybíróság általam vizsgált területen hozott 23/2015. (VII. 7.) határozatával (a továbbiakban: ABH). Az ügy alapjául az egyháztörvény bevett egyház és vallási felekezet közötti distinkciója szolgált: a vallási felekezetek számára több feltételt határozott meg a bevett egyházként való elismeréshez. Ilyen például, hogy

---

33 U 5/04 számú döntés 14–15. pont

34 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2006(b)

35 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2006(b) 8. pont

36 DICOSOLA 2016, 106–107.

37 WOELK 2016, 46.

38 HADJIGEORGIOU 2020, 630. lábjegyzet

39 KÜLÖNVÉLEMÉNY 2006.

40 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(a)

41 DICOSOLA 2016, 107–108.

„százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon és Magyarország lakosságának 0,1 százalékát elérő taglétszámmal rendelkezik”.⁴² Ebből kifolyólag a Magyar Keresztény Mennonita Egyház, mint vallási felekezet kérelmezőként az EJEB-hez fordult, álláspontja szerint ugyanis az egyháztörvény előírásai nem állnak összhangban az EJEE rendelkezéseivel. Az EJEB ítéletében megállapította a 11. cikkben előírt egyesülés szabadságának megsértését, a 9. cikkben foglalt vallásszabadsággal összefüggésben.⁴³

A kérdésben az EJEB ítélet véglegessé válását követően meghozott alkotmánybíróági többségi döntés kimondta, hogy az egyháztörvény megtámadott rendelkezései nemzetközi szerződésbe ütköznek.⁴⁴ Kiemelendő az ABH-ban kidolgozott alapjogi teszt, amely a „nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály és a nemzetközi szerződésbe ütköző rendelkezést tartalmazó jogszabály” közötti viszonyrendszert tisztázza.⁴⁵ Eszerint abban az esetben, ha a nemzetközi egyezményt kihirdető, Országgyűlés által egyszerű többséggel elfogadott jogszabály ellentétes egy annál korábban (kétharmaddal) elfogadott sarkalatos törvénnyel, az Alkotmánybíróság nem köteles megsemmisíteni az adott jogszabályt. Ez a lehetőség a konkrét ügyben azonban nem volt alkalmazható, mivel az EJEE-t kihirdető – 1993-ben egyszerű többséggel elfogadott – törvény⁴⁶ korábbi, mint a sarkalatosnak minősülő 2011-es egyháztörvény.⁴⁷

Rendkívül érdekes eredményre vezet ugyanakkor az ABH alapjogi tesztjének Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának U 13/05 számú döntésére analógia útján történő alkalmazása. Bosznia-Hercegovina választási törvénye 2001-ben született meg, míg az EJEE-t 2002-ben ratifikálta. A korábbiakban ismertettem, hogy a választási törvénynek az alkotmánybíróság egy sajátos rangot határozott meg, ami magyar viszonylatban a sarkalatos törvények jogforrási hierarchiában betöltött helyének feleltethető meg. A képlet másik felét az EJEE-t, mint nemzetközi szerződést kihirdető törvény alkotja. Ebből kiindulva a választási törvény és a nemzetközi szerződést kihirdető törvény közötti ellentétek megállapítása nem tette volna feltétlenül (kötelezően) megsemmisítendővé a választási törvény rendelkezéseit.

Az összehasonlítás azonban egy tényező miatt elbukik: Bosznia-Hercegovina jogrendszerében az EJEE nemcsak nemzetközi jogi, hanem egyúttal alkotmányjogi aktusként is funkcionál.⁴⁸ Az alkotmányban található EJEE-klauzula révén ugyanis az Egyezménynek minden bosznia-hercegovinai jogszabállyal szemben elsőbbsége van. Emiatt kellett az Alkotmánybíróságnak magára az alkotmányra hivatkoznia a

---

42 EGYHÁZTÖRVÉNY

43 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(b) 7; 36. pont

44 UITZ 2016, 197.

45 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(b) 45. pont

46 EJEE-TÖRVÉNY.

47 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(b) 42–47. pont

48 ADEMOVIĆ – MARKO – MARKOVIĆ 2012, 15.

kérelem befogadásának elutasításakor.⁴⁹

E gondolatmenet lezárásaként ide kívánkozik az a Bosznia-Hercegovina Alkotmánybírósága által tett – fentebb már kifejtett – megállapítás, miszerint az EJEE nem áll Bosznia-Hercegovina alkotmánya felett.⁵⁰ A lengyel Alkotmánybíróság 2021. október 7-én meghozott, kivételes jelentőségű ítéletében lényegében ugyanezt mondta ki, viszont nem az EJEE és az ET viszonylatában, hanem az EU Alapszerződése kapcsán.⁵¹ A döntés értelmében az Alapszerződés több cikke alkotmányellenes, mert az EU fennállásának „új szakaszába” lépett, amelyben „a Lengyel Köztársaság nem működhet szuverén és demokratikus államként”.⁵²

Varga Zs. András különvéleménye

Folytatva a vizsgálatom tárgyát képező magyar ABH elemzését, Bosznia-Hercegovina alkotmányával ellentétben Magyarország Alaptörvényének Q) cikke alapján a magyar jogrendszer és az EJEE közötti kapcsolat a nemzeti (magyar) jog és a nemzetközi jog viszonyrendszerébe tartozik, aminek vonatkozásában a két jogrend közötti összhang követelményét írja elő.⁵³ Ezek fényében érdemes áttekinteni Varga Zs. András alkotmánybírónak a többségi döntéshez fűzött, az alkotmányos identitás kérdéskörét felvető különvéleményét. Álláspontja szerint a százéves nemzetközi működés, valamint a húsz éves szervezett működés és „viszonylag jelentős” taglétszám vagylagos követelménye (amit a többségi ABH nemzetközi szerződésbe ütközőnek ítélt) „a magyar alkotmányos identitás lényegéhez sorolható sajátosságokat hordoz”.⁵⁴

A különvélemény három szempontból is érdekes. Egyrészt nem tartalmaz indokolást arra nézve, hogy az alkotmányos identitásnak miért a megadott két feltétel képezi részét. Másrészt problémaként merül fel, hogy a különvélemény megközelítése a magyar törvény vizsgálatát mintegy áttranszformálja egy másik kérdéssé: az EJEB döntés megfelel-e az Alaptörvénynek?⁵⁵ Harmadrészt a különvéleményben az alkotmányos identitás először jelent meg az EJEB esetjoga kapcsán, korábban csupán az Európai Unió (a továbbiakban: EU), pontosabban az uniós jog kontextusában jelent meg a szuverenitás-diskurzus terén.⁵⁶ Vagyis, mint Varga Zs. András különvéleményében érvel: „Az EJEB döntését Magyarország köteles végrehajtani, de nem köteles arra tekintettel feladni alkotmányos identitását.”⁵⁷

49 MONTANARI 2016, 116.

50 DICOSOLA 2016, 106.

51 <https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2021/10/12/polexit-vagy-rutindontes-a-lengyel-alkotmanybirosag-itelete-az-unios-alapszerzodesrol-i-resz/> (Letöltés: 2021. 10. 24.)

52 ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2021, 1. pont

53 BLUTMAN 2019.

54 KÜLÖNVÉLEMÉNY 2015, 94. pont

55 A kérdést Orbán Endre dolgozata rendkívüli alapossággal járja körül. Lásd: ORBÁN 2019, 89.

56 ORBÁN 2019, 83.

57 KÜLÖNVÉLEMÉNY 2015, 97. pont

Az alkotmányos identitásról folyó diskurzus

Drinóczi Tímea meglátása szerint az alkotmányos identásra történő hivatkozás a magyar Alkotmánybíróság „konfrontálódását” fejezi ki az EU és a különvéleményre tekintettel az ET jogával. E viszony szerint nem sugall „fényes jövőt”, amelyben Magyarország identitását az egységes Európa és a „nem-illiberális” alkotmányos állam eszméi testesítik meg.⁵⁸ Jelen véleményben a Magyarország alkotmányos identitására történő hivatkozást egyfajta euro- és integrációszeptikus megnyilvánulásként felfogó megközelítés tükröződik. Ezzel szemben a másik alapvető megközelítés az alkotmányos identitást az „egység a sokféleségben” koncepcióhoz kapcsolja, ami „lehetővé teszi az egyes tagállami partikularitások artikulálását, és egy olyan mechanizmust alakít ki, amelyben az eltérő tagállami és szupranacionális nézőpontok harmonikusan egymáshoz illeszthetők”.⁵⁹ *Tribl Norbert* ez utóbbi elméleti megközelítéssel összhangban az alkotmányos identitást egy hídnak tekinti, amely „áthidalhatja a formálódó európai identitás és az azt létrehozó európai nemzetek közötti szakadékot”. Lényegében egy társadalmi-alkotmányos folyamatként jellemezhető, semmiképp sem politikai törekvések eszközeként.⁶⁰

Konzekvenciák

Bosznia-Hercegovina ET tagságából eredően a jogsérelmek orvoslása érdekében az egyének számára biztosított a lehetőség, hogy az EJEB-hez forduljanak.⁶¹ Így a fentebb bemutatott, kutatásom tárgyát képező általános (országos szintű) választójogi rendelkezéseket érdemben és részletekbe menően az EJEB – gyakorlatilag Bosznia-Hercegovina Alkotmánybírósága helyett – vizsgálta. A strasbourgi bíróság a Sejdíć-Finci-ügyben és a Zornić-ügyben megállapította a három államalkotó nemzettől eltérő etnikumú, illetve a nyilatkozattételt elutasító kérelmezők passzív választójogának sérelmét, majd a Pilav-ügyben az adott entitásbeli lakóhely követelményét ítélte az EJEE-vel ellentétesnek.⁶² A döntések további elemzése egy külön tanulmányt igényelne. Amit viszont kiemelnék, hogy a bosznia-hercegovinai végrehajtásukhoz alkotmánymódosításra lenne szükség, ami a Daytoni megállapodás alapvetéseitől való eltérést jelentené.⁶³ Az általános választások lebonyolítása mindmáig az EJEE-vel ellentétesnek ítélt szabályok szerint zajlik.

A Sejdíć-Finci-ügyben hozott ítéletre⁶⁴ *Drinóczi* a következő összefüggésben hivatkozik példaként: míg Törökország esetében a fejkendők egyetemeken történő viseletének tilalma a szekularizmus jegyében az EJEB értelmezésében nem jelenti az EJEE-ben védett jogok sérelmét, addig a három államalkotó nemzet elvén alapuló

58 DRINÓCZI 2016, 105.

59 ORBÁN 2019, 101.

60 TRIBL 2020, 181–182.

61 MONTANARI 2016, 117.

62 SZAKÁLY 2021, 146.

63 WOELK 2016, 47.

64 Az ítélet végrehajtására 2009 óta nem került sor (HORVÁTH 2019, 76).

etnikai megkülönböztetés Bosznia-Hercegovinában az Egyezményt sértő alkotmányos sajátosság. Ezzel kapcsolatban pedig arra a megállapításra jut, hogy az EJEB mintegy szükségszerű beavatkozásként „alkotmányi szabályokat is Egyezménybe ütközőnek tarthat”.⁶⁵

A kérdésben Mijović bíró Sejdić-Finci-ügy kapcsán kifejtett álláspontjával értek egyet, miszerint az EJEB-nek célszerű lett volna egy óvatosabb megközelítést alkalmaznia, tekintettel az alkotmányos berendezkedés történeti sajátosságaira.⁶⁶ A jelenlegi helyzettel kapcsolatban mindezek alapján három következtetést fogalmazok meg:

- i. Bosznia-Hercegovina Alkotmánybírósága a választójog kapcsán rendkívül körültekintően és kímélten viszonyul a három államalkotó nemzet elvéhez, ezzel ellentétben az EJEB ítélkezési gyakorlata beavatkozó jellegű.
- ii. Az EJEB döntések végrehajtásának elmaradásából eredő bizonytalanság az EJEE-klauszula kiüresítésének veszélyét hordozza, egyben megkérdőjelezi létjogosultságát.
- iii. A három államalkotó nemzet elve gyakorlatilag egymaga képezi Bosznia-Hercegovina alkotmányos rendszerének identitását. Az elv alkotmányos sajátosságból mintegy kvázi alkotmányos identitássá válásának *conditio sine qua nonja* – paradox módon – az EJEB ítélkezési gyakorlata.

Véleményem szerint Bosznia-Hercegovina különleges alkotmányos identitását ajánlatos lenne a három államalkotó nemzet elv jelentőségének fokozatos háttérbe szorításával egy másik irányba formálni, mégpedig az örökkévalósági klauszula jogintézményének segítségével. Az alkotmány 2. cikkében foglalt emberi jogok és alapvető szabadságok ugyanis a 10. cikk 2. pontja nyomán örökkévalósági klauszulanak minősülnek.⁶⁷ Annak érdekében, hogy ne csak „díszítőelemként” szolgáljon,⁶⁸ vagyis ténylegesen érvényesüljön a rendelkezések kiemelt szintű védelme, további lépésekre, az örökkévalósági klauszula kibővítésére van szükség. Elsősorban a Bosznia-Hercegovina területén élő valamennyi etnikum számára elfogadható, közös nevezőként funkcionáló kollektív identitás kidolgozása volna kívánatos, ami egy új, immár békeidőben megszületendő alkotmány magját képezhetné.

Összegzés

Bosznia-Hercegovinát sokan sokféleképp jellemezték már, például mint korlátozott szuverenitású állam,⁶⁹ a nemzetközi közösség protektorátusa,⁷⁰ a posztnemzeti kor kísérleti állama,⁷¹ felrobbant etnikai mozaik...⁷² Lényegében mindegyik állítás helyt-

65 DRINÓCZI 2020, 115–116. lábjegyzet; DRINÓCZI 2016, 24.

66 Az ehhez kapcsolódó érvrendszert lásd: KÜLÖNVÉLEMÉNY 2009.

67 ADEMÓVIĆ – MARKO – MARKOVIĆ 2012, 11.

68 SZAKÁLY – TRIBL 2018, 17.

69 SZABÓ 2016, 17.

70 WOELK 2016, 39.

71 ČURAK 2002, 74.

72 KOCSIS 1993, 19.

álló. Dolgozatomban e rendkívüli komplexitás megértéséhez kerestem fogódzókat, tártam fel az állam szuverenitását meghatározó tényezőket, végül az alkotmányos identitásának forrását. Összességében elmondható, hogy Bosznia-Hercegovina számára az egyedüli járható út a nemzetek közötti megbékélés, valamint a nélkülözhetetlen reformok véghezvitele az ország európai perspektívájának megvalósítása, vagyis az EU-csatlakozás érdekében.

Irodalom

ADEMOVIĆ – MARKO – MARKOVIĆ 2012 = Ademović, Nedim – Marko, Joseph – Marković, Goran: *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, 2012.

BLUTMAN 2019 = Blutman László: Törésvonalak az Alkotmánybíróságon: mit lehet kezdeni a nemzetközi joggal? *Közjogi Szemle* 2019/3. 1-9.

CAPLAN 2004 = Caplan, Richard: International Authority and State Building: The Case of Bosnia and Herzegovina. *Global Governance* 10 (2004) 53–65.

ĆURAK 2002 = Nerzuk Ćurak: *Geopolitika kao sudbina: slučaj Bosna: postmodernistički ogled o perifernoj zemlji*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2002.

DEZSŐ – VINCZE 2014 = Dezső Márta – Vincze Attila: *Magyar alkotmányosság az európai integrációban*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2014.

DICOSOLA 2016 = Dicosola, Maria: Ethnic Federalism and Political Rights of the Others in Bosnia and Herzegovina. In: Benedizion, L.; Scotti, V. R. (szerk.) *Twenty Years After Dayton. The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina*. Róma: LUISS University Press (2016) 95–113.

DRINÓCZI 2016 = Drinóczi Tímea: Az alkotmányos identitásról. Mi lehet az értelme az alkotmányos identitás alkotmányjogi fogalmának? *MTA Law Working Papers* 2016/15. (2016) 1–41.

DRINÓCZI 2020 = Drinóczi Tímea: Constitutional Identity in Europe: The Identity of the Constitution. A Regional Approach. *German Law Journal* 2020/2. (2020) 105–130.

HADJIGEORGIOU 2020 = Hadjigeorgiou, Nasia: *Protecting Human Rights and Building Peace in Post-Violence Societies*. Oxford: Hart Publishing, 2020.

HORVÁTH 2019 = Horváth László: Választások Bosznia-Hercegovinában – újabb elveszített négy év előtt állunk? *Parlamentari Szemle* 2019/1. (2019) 73–106.

KOC SIS 1993 = Kocsis Károly: *Egy felrobbant etnikai mozaik esete*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 1993.

KULENOVIC – HASIC 2016 = Kulenovic, Nedim – Hasic, Jasmin: The Influences of Dayton Agreement on Institutions: Parliamentary Assembly in Bosnia and Herzegovina. In: Benedizion, L.; Scotti, V. R. (szerk.) *Twenty Years After Dayton. The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina*. Róma: LUISS University Press (2016) 63–81.

LOVRENOVIĆ 1995 = Lovrenović, Ivan: *A régi Bosznia*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó, 1995.

MONTANARI 2016 = Montanari, Laura: Constitution and Human Rights Protection. In: Benedizion, L.; Scotti, V. R. (szerk.) *Twenty Years After Dayton. The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina*. Róma: LUISS University Press (2016) 115–122.

MONTANARI 2019 = Montanari, Laura: The Use of Comparative and International Law by the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina. In: Ferrari G. F. (szerk.): *Judicial Cosmopolitanism: The Use of Foreign Law in Contemporary Constitutional Systems*. Leiden: Brill Publishers (2019) 708–744.

SZABÓ 2016 = Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016.

SZAKÁLY – TRIBL 2018 = Szakály Zsuzsa – Tribl Norbert: Örökkévaló identitás? Lehetséges kapcsolat az alkotmányos identitás és az örökkévalósági klauzulák között. *Pro Futuro* 2018/4. 9–25.

SZAKÁLY 2021 = Szakály Zsuzsa: Intertwined – The Notion of Nation and Identity in the Constitutions of the West Balkan. In: Tribl Norbert (szerk.): *Minority and Identity in Constitutional Justice: Case Studies from Central and Eastern Europe*. Szeged: SZTE ÁJTK Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézet (2021) 139–155.

TRIBL 2020 = Tribl Norbert: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*. Szeged: PhD értekezés, 2020.

ORBÁN 2019 = Orbán Endre: *Államszervezet és szubszidiaritás mint az alkotmányos identitás sarokpontjai az Európai Unióban*. Budapest: PhD értekezés, 2019.

UITZ 2016 = Uitz Renáta: Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend, In: Jakab András, Gajduscheck György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet (2016) 173–210.

WOELK 2016 = Woelk, Jens: The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina between Nationalism and European Conditionality. In: Benedizion, L.; Scotti, V. R. (szerk.) *Twenty Years After Dayton. The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina*. Róma: LUISS University Press (2016) 23–49.

Jogszabályok és ítéletek

ALKOTMÁNY = Bosznia-Hercegovina alkotmánya V. cikk

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2006(a) = Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának U 5/04 számú döntése, kelt 2006. január 27-én

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2006(b) = Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának U 13/05 számú döntése, kelt 2006. május 26-án

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(a) = Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának U 14/12 számú döntése, kelt 2015. március 26-án

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2015(b) = A magyar Alkotmánybíróság 23/2015. (VII. 7.) határozata

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2021 = A lengyel Alkotmánybíróság K 3/21 ügyben hozott ítélete, kelt 2021. október 7-én

DAYTONI MEGÁLLAPODÁS 1995 = Bosznia-Hercegovina békéjéről szóló Általános Keretmegállapodás 4. sz. melléklet II. cikk 2. pont

EGYHÁZTÖRVÉNY = A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 14. § ca) és cb) pont (2015. július 7-i időállapot szerint)

EJEE PREAMBULUM = https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf (Letöltés: 2021.10.19)

EJEE-TÖRVÉNY = Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény

KÜLÖNVÉLEMÉNY 2006 = Constance Grewe alkotmánybíró Bosznia-Hercegovina Alkotmánybíróságának U 5/04 számú döntéséhez fűzött különvéleménye

KÜLÖNVÉLEMÉNY 2009 = Ljiljana Mijović bíró Sejdić-Finci-ügyben hozott EJEB döntéshez csatolt részben eltérő véleménye

KÜLÖNVÉLEMÉNY 2015 = Varga Zs. András alkotmánybírónak a magyar Alkotmánybíróság 23/2015. (VII. 7.) határozatához fűzött különvéleménye

VÁLASZTÁSI TÖRVÉNY = Bosznia-Hercegovina választási törvénye 8.1 cikk

Internetes források

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/human-rights/> (Letöltés: 2021. 10. 19.)

<https://strasbourg.mfa.gov.hu/hun/page/ejeb> (Letöltés: 2021. 10. 19.)

<https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2021/10/12/polexit-vagy-ru-tindontes-a-lengyel-alkotmanybirosag-itelete-az-unios-alapszerzodesrol-i-resz/> (Letöltés: 2021. 10. 24.)

<https://mult-kor.hu/a-nato-beavatkozasa-hozta-el-a-delszlav-haboru-ve-get-20150830> (Letöltés: 2021. 10. 20.)

Transfer of Sovereignty and Constitutional Identity: the Case of Bosnia-Herzegovina

ÁKOS KORPONAI

The constitution of Bosnia-Herzegovina (BiH) is incorporated in the 1995 Dayton Peace agreement adopted by the international community in order to stop the ongoing civil war in the country. Since then a provision (ECHR-clause) stating the direct application of the European Convention on Human Rights in the legal system of Bosnia-Herzegovina is part of the state's Constitution.

In order to determine the constitutional identity of BiH – after a brief introduction to the historical context – I present the peculiarities of the governmental and legislative branch imposed by Dayton. The Constitutional Court of BiH made numerous decisions in these fields, out of which I study those concerning the electoral process, with special regard to the sovereignty transfer feature of the ECHR-clause. This is followed by the comparison of the previously analysed case law to a decision of the Hungarian Constitutional Court (HCC) addressing very similar questions related to the interaction between national and international law.

Based on the separate opinion of HCC judge András Varga Zs., I summarize the different scientific opinions about the concept of constitutional identity, then draw consequences from the relevant case law of the European Court of Human Rights concerning BiH, and finally suggest expanding the scope of the eternity clause contained in the BiH Constitution.